

POTICANJE DJEČJEG RAZVOJA UZ TERAPIJSKOG PSA: PRIKAZ SLUČAJA

SANJA KOBEŠČAK¹, TEA SELAKOVIĆ², LUCIJA KATALENIĆ³

¹DV "Markuševac", Zagreb, Hrvatska

²Centar za rehabilitaciju "Zagreb", Hrvatska

³Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet, Zagreb, Hrvatska

Kongresno priopćenje
UDK: 376.1-056-266

Stručni rad

Autor za dopisivanje: Mr.sc. Sanja Kobeščak, DV "Markuševac", Zagreb, Hrvatska; e-mail: sanja.kobescak@zg.t-com.hr

Sažetak: Područje istraživanja i uvođenja pasa pomagača u terapijske, obrazovne i druge procese s djecom i odraslima posljednjih se dvadesetak godina intenzivno razvija. Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet provodi program uključivanja pasa pomagača u obitelji djece s različitim razvojnim teškoćama. Kod djece s cerebralnom paralizom često su prisutne dodatne teškoće, npr.: osjeta, percepcije, kognicije, komunikacije i ponašanja, epilepsija i sekundarne mišićno koštane teškoće. U ovom radu opisujemo utjecaj uključivanja terapijskog psa na razvoj različitih razvojnih aspekata kod dvojice dječaka - blizanaca s cerebralnom paralizom, kroz longitudinalno praćenje razvoja od 2008. – 2011. g. tj. od predškolske do osnovnoškolske dobi.

Ključne riječi: psi pomagači, terapijski psi, cerebralna paraliza, motorički razvoj, kvaliteta života

UVOD

Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet provodi programe školovanja terapijskih pasa za djecu s teškoćama u razvoju od 2002. godine. Osnovana je početkom devedesetih, i jedina je nevladina i neprofitna organizacija koja provodi takav program u Hrvatskoj. Realizacijom različitih aktivnosti koje proizlaze iz tog programa ostvaruju se rezultati koji u velikoj mjeri poboljšavaju kvalitetu života djece i mladih s različitim razvojnim teškoćama. Svoju kvalitetu rada Udruga dokazuje i članstvom u međunarodnim organizacijama poput International Guide Dog Federation i Assistance Dogs Europe, koji za svoje članice propisuje visoke profesionalne standarde i kriterije.

Kako bi djeci razvoj i učenje i usvajanje novih vještina i znanja postali zanimljiviji i ugodniji, osmišljen je projekt uvođenja terapijskog psa u obitelji djece s razvojnim teškoćama. Rezultati dosadašnjeg rada pokazuju utjecaj na različite razvojne aspekte koji se, uz stručnu savjetodavnu podršku ostvaruju ciljanim aktivnostima djeteta i terapijskog psa u kućnom ambijentu.

Uključivanje terapijskog psa u rad s djecom s teškoćama u razvoju predstavlja interakciju između djeteta i treniranog terapijskog psa, uz vodstvo voditelja psa (jednog od roditelja), **s ciljem ubrzanja napretka razvojnog procesa djeteta.** Koristeći psa roditelj kod djeteta postiže **ono što bi bez dodatne motivacije i opuštenosti često ostalo potisnuto, sakriveno, nedostupno.** Pas predstavlja **aktivnog sudionika u svakodnevnom životu djeteta,** kao živo biće sa osjećajima i reakcijama na određene situacije koje dijeli s djetetom, te na taj način i **roditelj i pas zajednički sudjeluju u kreiranju djetetovih pozitivnih reakcija.**

Djetinjstvo je razdoblje u kojem se učenje i usvajanje novih vještina i znanja u najvećoj mjeri odvijaju kroz igru. Igra je spontani i najprirodniji način učenja za djecu. Tijekom igre djeca su motivirana, dobro raspoložena i upijaju informacije mnogo brže i prirodnije. Svakome je čovjeku svojstveno da motivacija u procesima pamćenja, učenja, povezivanja, prisjećanja... ima vrlo važnu ulogu. Osjećaj ugone i interes za određeni zadatak pospješuju prije navedene procese, te se oni brže i uspješnije odvi-

jaju. Slijedom navedenog u literaturi (Hannaford C. "pametni pokreti, str.46, 123), nalazimo podatke o novijim istraživanjima koja ..."ukazuju da ona interakcija između roditelja i djece koja uključuje mnogo dodirivanja, igru i potpunu prisutnost, može biti presudna za kognitivni razvoj. Dodir prisno vezanih članova obitelji povećava aktivnost u hipokampusu, važnom središtu za prostorno i opće učenje i pamćenje". Nadalje ..."Brain Gym i drugi pokreti, ...stvaraju u sustavu mala podešavanja nužna da se on osposobi za učinkovito učenje." Navedene spoznaje iz literature koristili smo i u našem istraživanju u kojem smo još uključili i terapijskog psa ne bi li time pojačali unos određenih podražaja i osjeta, a koji bi nam omogućili u radu s djecom još bolji rezultat. U uvjetima rada koji su nam ugodni i zanimljivi, emocije i jačina motivacije za rad usko su vezane uz učenje i brzinu usvajanja novih informacija te želju za radom. Po svojoj prirodi, psi su prijateljski raspoloženi. Izreka "*pas je čovjekov najbolji prijatelj*" proizlazi iz njihove odatosti i tolerancije, bezuvjetnog prihvatanja i želje za udovoljavanjem čovjeku. Psima nije važno ima li osoba koja se njima bavi (igra) neko tjelesno oštećenje, govorno-jezične ili komunikacijske poteškoće. Oni reagiraju na dodir, gestu, osmijeh, pogled, prihvaćaju osobu koja za njih pokaže interes. Prilikom osmišljavanja IOOP-a za djecu korišteni su prikazi slučajeva iz literature Greenspan i Lewis D (2004).

Upravo zbog djelovanja na pojedine razvojne aspekte, koji su zbog određene poteškoće usporeni ili nerazvijeni, djeca često nemaju dovoljan stupanj motivacije za rad, te im vježbe, pogotovo u kućnom ambijentu, mogu postati nezanimljive i dosadne.

Zbog svoje privrženosti, dobroćudnosti i visokog stupnja tolerancije na različita neuobičajena manifestiranja raspoloženja i ponašanja, terapijski pas na djecu djeluje opuštajuće, potiče ih na komunikaciju te izaziva pokrete i radnje koje roditelj ne uspijeva potaknuti i/ili nametnuti. Uobičajenom igrom s psom (valjanje po podu, donošenje i bacanje loptice...) djeca iskazuju emocije, motivirana su za sudjelovanje u igri, poboljšavaju motoriku, stimulira se vježbanje i aktivnost, povećava samopouzdanje i osjećaj uspješnosti, itd.

Odnos djeteta i psa u velikoj mjeri određuje tijekom njihove komunikacije. Veliki se dio odnosa uspostavlja spontano, otvoreno i iskreno, zbog međusobne

privlačnosti životinja i djece. Djeca se sa životinjama vrlo lako poistovjećuju, te ih promatraju kao sebi ravne, kao svoje prijatelje. No, važno je istaknuti da u razvoju i stvaranju odnosa dijete – pas, ključnu ulogu imaju voditelji psa, roditelji ili terapeuti. Dijete ne zna kako se treba brinuti o psu i na koji se način baviti njime, te preuzimaju obrazac ponašanja voditelja psa u komunikaciji i ponašanju s psom.

Aktivnosti se osmišljavaju i usmjeravaju prema specifičnim potrebama svakog djeteta, te će se prema tome odrediti i pristup radu i način rada s djetetom i terapijskim psom.

U ovom radu opisan je utjecaj uključivanja terapijskog psa u rad s dvojicom dječaka – blizancima, koji boluju od cerebralne paralize. Prateći njihov razvoj od rane predškolske dobi do rane školske dobi, zabilježen je niz promjena i pozitivnih utjecaja terapijskog psa u odnosu na razvojne aspekte koji su se posebno poticali. Pri opservacijama, a prije izrade IOOP-a korištena su saznanja o mogućim dodatnim teškoćama koja se često susreću kod djece s cerebralnom paralizom.

CILJ

U ovom istraživanju, uključivanjem terapijskog psa u rad s dvojicom dječaka – blizanci s cerebralnom paralizom, željelo se kroz longitudinalno praćenje od 2008.-2011. godine utvrditi napredovanje u razvojnim procesima. Ciljana razvojna područja su: socio emocionalno područje, motoričke vještine, te govor i komunikacija.

METODE

Istraživanje je provedeno u obiteljskom okruženju (potpuna obitelj oba roditelja i djeca), na uzorku dvojice braće, dječaka-blizanaca oboljelih od cerebralne paralize. Dječaci su različitih sposobnosti u motoričkom kretanju-jedan dječak samostalno hoda, no drugi dječak nije u mogućnosti samostalnog kretanja. Isto tako postoje individualne razlike u razvoju njihove fine motorike ruku, usvojenim komunikacijskim vještinama...

Tijekom istraživanja u koje smo uvodili i terapijskog psa kao pomagača koristili smo slijedeće metode:

- Mišljenje defektologa
- Mišljenje roditelja

- Medicinska dokumentacija
- Izrada individualiziranog plana i programa (IOOP) - metodom “korak po korak”
- Izrada mjernog instrumenta – intervju Likertovog tipa sa 3 skupine pitanja

Ispitivanje se provodilo u obiteljskom okruženju u kojem smo mišljenje roditelja, defektologa, i medicinsku dokumentaciju uzeli kao polazišnu osnovu istraživanja, Na temelju tih saznanja i nakon provedene procjene trenutačnih mogućnosti i sposobnosti dječaka po razvojnim područjima, osmislili smo i izradili individualizirani plan i program rada s aktivnostima za dječake i terapijskog psa. Individualizirani odgojno obrazovni plan (IOOP) je izrađen prema modelu Step by step i prema Daniels i Stafford (2003).

Način provođenja planiranih aktivnosti odvijao se kroz situacijsko učenje, te neposrednom interakcijom učesnika u aktivnostima (dječaci, terapijski pas, roditelji i stručnjak). U tijeku samih aktivnosti opažali smo, zapisivali i vrednovali njihova trenutačna postignuća i napredovanje dječaka u promatranim vještinama, kroz tri određena razvojna područja: socio-emocionalno, motoričko i komunikacijsko. Također je bilo važno uočiti važnost djelovanja terapijskog psa u interakcijama ali i njegovu ulogu motivatora ili inicijatora u nekim aktivnostima.

Za potrebe istraživanja osmišljen je poseban intervju Likertovog tipa (Novosel, 1983), u kojem su ispitanici odgovarali na pitanja na skali i 1-5, s time da su odgovori:

- 1-nikada
- 2 –vrlo rijetko
- 3-djelomično, povremeno
- 4-vrlo često
- 5-u potpunosti, uvijek

Cjelokupni upitnik sastoji se od tri skupine pitanja i zahvaća mnogo više područja nego što je obuhvaćeno i prikazano ovim istraživanjem.

Prva skupina pitanja upitnika odnosi se na zadovoljstvo obitelji sa psom i sama radna efikasnost psa. Druga skupina pitanja usmjerena su na postignute rezultate u dosadašnjem radu sa terapijskim psom i treća skupina pitanja odnosi se na postavljanje mogućih novih ciljeva u skladu s postignutim napredcima na svim spomenutim razvoj-

nim područjima. Ispitivanje je provodio stručni suradnik, a ispitanik je bila majka obaju dječaka. Ispitivanje se, u obiteljskom okruženju provelo tri puta. U tom vremenskom periodu dječaci su sazreli i prešli iz predškolske u osnovnoškolsku dob.

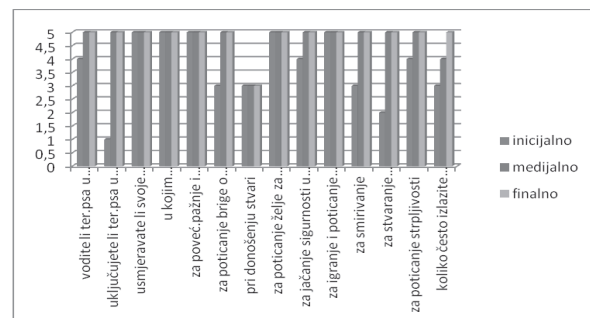
Upitnik je zamišljen i dizajniran s ciljem praćenja napretka djece s različitim teškoćama u razvoju – korisnika terapijskih pasa, no **za potrebe ovog istraživanja uzeli su se u obzir samo razvojni aspekti koji su specifični za ispitanike obuhvaćene ovim prikazom slučaja.**

REZULTATI I DISKUSIJA

U projektu, dio kojeg je i ovaj naš prikaz slučaja, pokušali smo doznati i u kojim situacijama zajedničkog života terapijskog psa i obitelji terapijski pas najviše doprinosi u poticanju razvoja dvaju dječaka s cerebralnom paralizom (HSUCi DP, 2006). Istraživanje je bilo usmjereno na više aspekata, a za potrebe ovog prikaza dvaju dječaka s cerebralnom paralizom usmjerili smo se na tri najznačajnija područja njihovog razvoja:

- Socio emocionalni razvoj (pitanja pod brojem: 10,12,15,20d,24 intervju)
- Razvoj motoričkih vještina (pitanja pod brojem: 17,20 a)
- Razvoj govora i komunikacije (pitanja pod brojem 18,19,20e)

Tablica ispitivanja na području socio emocionalnog razvoja kroz tri vremenske točke

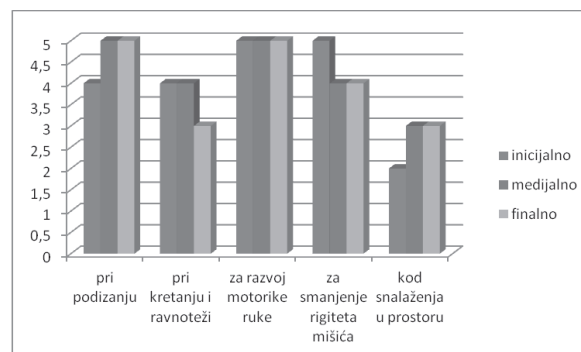
Iz tablice je vidljivo da je najveća razlika u rezultatu, a time i najveći pozitivni pomak u socio emocionalnom području kod dječaka kroz 6 varijabli. To su: “uključujete li ter.psa u neke aktivnosti s djetetom izvan kućnog kruženja”(var.2) “u kojim situacijama ste primijetili da ter.pas pozitivno utječe na poticanje brige o drugome”(var.6), “na

jačanje sigurnosti u odnosu na sebe i druge”(var.9), “za smirivanje napetosti kod dječaka”(var.11), “za stvaranje mentalnih koncepata”(12), “pri izlasku na javna mjesta”(var.14). U nekim varijablama uočen je velik napredak već pri drugom mjerenju, kao npr. u prvoj navedenoj varijabli “vodite li terapijskog psa u šetnju s vašim djetetom” u kojoj je poslije zajedničkih šetnji dječaka s terapijskim psom primjećeno povećanje sigurnosti i socijalne kompetencije, kao i pozitivne reakcije roditelja u tim situacijama premda je to zahtijevalo od roditelja dodatni psihofizički napor. Takav rezultat se u potpunosti slaže s činjenicom koju navodi Greenspan S. (“Dijete s posebnim potrebama”), da emocije shvatimo kao temelj učenja; ...”svaki naš doživljaj ima dvije komponente, fizičku i emocionalnu. Fizička komponenta je konkretni dio doživljaja. Emocionalna komponenta je dio koji čini taj doživljaj značajnim.”

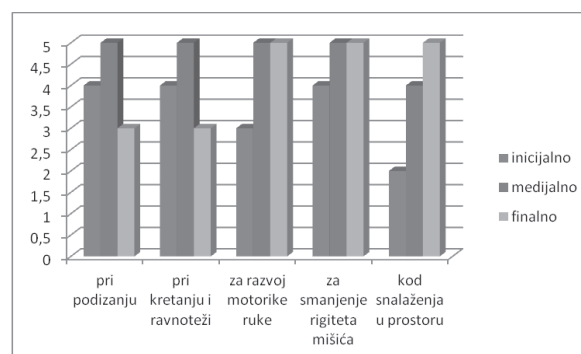
Drugo područje praćenja je razvoj motoričkih vještina kod dječaka. Te su vještine vrlo važne za svu djecu i osobe, a za djecu s cerebralnom paralizom pod posebnim su prioritetom. Slijedeće dvije tablice prikazuju procjenu roditelja u raznim situacijama u kojima je pri motoričkoj aktivnosti dječaka kao pomagač sudjelovao i terapijski pas, te procjena njihovih želja, tj. u kojim situacijama bi im ta pomoć terapijskog psa bila još važnija.

Na području motoričkih vještina uočili smo razlike na gotovo svim ispitanim varijablama iz ovog područja, osim u varijabli koja se odnosi na motoričku pokretljivost ruku, koja je i u samom početku bila zadovoljavajuća u funkciji pokretljivosti (osim u snazi i čvrstoći stiska ruku). Ti rezultati bili su i očekivani. Iz prve tablice zbog toga uočavamo da je, npr. u var.: “pri kretanju i održavanju ravnoteže” nakon zajedničkih vježbi za kretanje i ravnotežu dječaka, roditelja i terapijskog psa uz stručnog suradnika, vrlo brzo došlo do napretka (drugo i treće ispitivanje) koje je zadovoljilo naša očekivanja. Tako u drugoj tablici vidimo da na trećem finalnom ispitivanju nema izražene potrebe roditelja da terapijski pas još više pomaže u tim situacijama. Sličan rezultat je i u var.4 “za smanjenje rigiteta mišića” u prvoj tablici su bila velika očekivanja roditelja koja se nisu do finalnog mjerenja u potpunosti ostvarila ali su na jednoj visokoj razini. Samim time u slijedećoj tablici

Tablica 1. ispitivanja situacija u kojima procjenjujete da vam terapijski pas pomaže i sudjeluje u procesu razvoja djeteta na području motoričkih vještina kroz tri vremenske točke

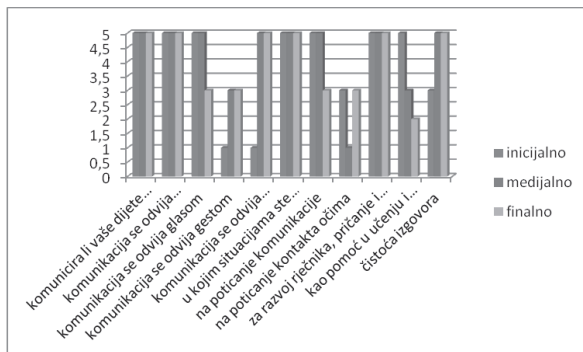
Tablica 2. ispitivanja situacija u kojima bi željeli da vam ter. pas još više pomogne i sudjeluje u procesu razvoja djeteta na području motoričkih vještina kroz tri vremenske točke

“želja” roditelja za većim pomaganjem terapijskog psa, roditelji nisu izrazili želju za većom uključenosti psa, no rezultati su na finalnom ispitivanju bili bolji od očekivanih. Uspoređujući rezultate po var.5 “kod snalaženja u prostoru” u obje tablice, uočavamo da su roditelji spoznali mogućnosti terapijskog psa te su tu varijablu okarakterizirali kao jednu u kojoj je mogućnost napretka dječaka uz rad s terapijskim psom najveća. Taj raspon rezultata vidljiv je u tablici 2.

Iz tablice možemo vidjeti da se najveći pozitivni rezultati pokazuju u varijablama: 4,5,8 koje se odnose na: “komunikaciju gestom”, “komunikaciju pokretima ruku i tijela”, te “poticanje na kontakt očima”. To su sve neverbalni načini komunikacije koju su dječaci morali više koristiti u radu sa terapijskim psom. Dječaci se najviše koriste u komunikaciji govorom, ali su ove neverbalne

Tablica ispitivanja na području govora i komunikacije kroz tri vremenske točke

načine komunikacije morali vježbati obraćajući se i komunicirajući sa svojim terapijskim psom, te pri tome koristiti i ostale (zanemarene) oblike komunikacije koje su dale svoj doprinos i u razvoju njihovih motoričkom vještina. Poznavanje jezika i govorna komunikacija kojom se dječaci koriste je na neki posredan način uvjetovalo i nešto slabiji rezultat u var. "komunikacija se odvija glasom". Također kroz provođenje individualiziranog plana i programa nije se eksplicitno radilo na poučavanju dječaka metodama učenja već stvaranju njihove spremnosti i motivacije za usvajanje novih znanja. Zbog toga su i rezultati na toj var. 10: "kao pomoć u učenju i svladavanju gradiva" u finalnom ispitivanju niži. Roditelji su imali puno veća očekivanja koja su izrazili u toj varijabli na samom početku-na inicijalnom ispitivanju. Nakon provedene evaluacije s roditeljima (u kojima su svi segmenti rada po IOOP-u objašnjeni kao i zadaće koje smo njime odredili), pokazano razočarenje i rezultat kao i osjećajna frustracija kod roditelja(majke), gotovo da je nestala.

Tako dobiveni rezultati provedeni kroz 3 vremenske točke pokazali su slijedeće:

- 1) U inicijalnom ispitivanju na početku provođenja programa (dok još nismo započeli s praktičnim radom na projektu) u sva tri područja razvoja kod oba dječaka uočeno je da majka nije koristila sve mogućnosti korištenja vještina terapijskog psa prilikom svakodnevnih vježbi ili situacija u kojima se nalazila sa svojim dječacima. Na početku je to bilo očekivano jer nije bila upoznata sa svim mogućnostima djelovanja terapijskog psa, a nas je zanimalo što od svih mogućnosti i

karakteristika koje terapijski pas posjeduje obitelji (koje su korisnici terapijskog psa) oni koriste za svoje dječake. Isto tako prvo ispitivanje pokazalo je da su u početku svi u obitelji oduševljeni činjenicom da imaju terapijskog psa, ali da ga ne uključuju i ne koriste u aktivnostima izvan kuće ili obiteljskog okruženja za potrebe svojih dječaka s cerebralnom paralizom. U tom vremenskom razdoblju roditelji su bili usmjereni uglavnom prema motoričkim potrebama i propisanim vježbama za svoje dječake, te nisu bili upoznati na kojim sve područjima razvoja može terapijski pas svojim djelovanjem pomoći dječacima. Uvođenjem terapijskog psa u habilitacijske/rehabilitacijske procese, gdje je pas aktivni sudionik, pozitivno se djeluje na čitav niz razvojnih aspekata što su se roditelji (majka), u toku provođenja programa i rada s terapijskim psom detaljno upoznali. Roditeljima (najčešće majci) pokazano je na koji se način u raznim aktivnostima može uključivati i terapijski pas, te kako i na koji način sudjelovati u poticanju razvoja i rehabilitacije dječaka na području motorike, ali i području socio emocionalnih vještina te razvoj govora i komunikacije. Ta su područja itekako važna za cjelokupni razvoj obaju dječaka

- 2) Na kraju prve godine provedbe programa ponovili smo ispitivanje po identičnom upitniku, a rezultati su pokazali da su se dogodile određene promjene. Roditelji (prvenstveno majka koja sudjeluje u programu) primjenjuju i dosljedno provode vježbe i koriste u svim situacijama puno sadržajnije pomoć terapijskog psa za potrebe svoje djece. Sredina u kojoj žive i njihovo okruženje u kojem se kreću vrlo dobro reagira na prisutnost terapijskog psa. Svojim radoznalim pitanjima sudjeluju u neposrednoj komunikaciji s dječacima ispitujući ih o njihovom prijatelju-terapijskom psu i traže informacije o njemu. Time potiču njihovu sigurnost u verbalnoj komunikaciji te ih neposredno upućuju na razne oblike komunikacijskih vještina. Nadalje, roditelji su uočili da je terapijski pas vrlo jak i važan motivator -

pokretač brojnih aktivnosti i vježbi za dječake kojima uz terapijskog psa nije ni upola teško izvoditi propisane vježbe za njihov motorički razvoj. Terapijski pas je pokazao izrazitu toleranciju, strpljenje i dosljednost u pomaganju pri izvođenju vježbi kod oba dječaka. To je naročito vidljivo kada se dječaci podižu u stojeći položaj, držeći se za terapijskog psa ili kad jedan od dječaka samostalno vodi u šetnju svog terapijskog psa. Sigurnost koju dječaci pokazuju u verbalnoj komunikaciji s ljudima koje susreću ili šetnji uz svog terapijskog psa velik je napredak u jezično govornom i socio - emocionalnom području razvoja.

- 3) U trećem ispitivanju rezultati su pokazali da je terapijski pas na svim područjima razvoja u kojima smo koristili njegov utjecaj i pomoć postigao vrlo dobar rezultat. Roditelji su u trećem periodu ispitivanja već samostalno slijedili upute i usmjerenja kako i na koji način uvoditi nove detalje u životno-praktične aktivnosti i usmjerene aktivnosti s dječacima i terapijskim psom. Tako su za razliku od inicijalnog ispitivanja, u finalnom naveli da koriste terapijskog psa i u situacijama podizanja dječaka, kretanja i održavanja ravnoteže, za poticanje razvoja govora, te za razvoj rječnika, pričanja i prepričavanja. Važan aspekt je i čistoća izgovora (artikulacija) glasova te fluentnost govora gdje se dječaci trude da ih njihov pas dobro razumije kako bi mogao njihove naredbe poslušati i izvršiti.

Iz prikazanih tablica vidljivo je da se u inicijalnom ispitivanju nije uključivalo terapijskog psa u aktivnosti na području poticanja socijalnih kompetencija kao npr.: za poticanje razvoja brige o sebi i drugima, samostalnosti, sigurnosti u komunikaciji ili za poticanje strpljivosti i smirivanja. Kako smo u toku provođenja projekta radili s dječacima kroz sva tri dogovorena područja razvoja i njihovih kompetencija, tako su roditelji uočili na koje sve načine mogu koristiti terapijskog psa, njegovu spremnost za aktivnosti i želju da pomogne i bude koristan.

U toku svakog projekta i provođenja programa postoje teškoće pa tako i u ovom. Istraživački pro-

blemi koji su se odnosili na utjecaj terapijskog psa između ostalih bio je ustvrditi mogućnost rada u kućnom tj. obiteljskom okruženju. To znači da se dogovorno moralo utvrditi vrijeme (termin) koje svima odgovara, i kad su svi raspoloženi za aktivnosti. Često se događalo da dogovorene termine zbog bolesti dječaka ili nekih drugih valjanih razloga moramo odgoditi. U toku provedbe projekta bilo je situacija da i terapijski pas nije uvijek bio spreman dosljedno na suradnju, ako je npr. termin u kojem smo provodili aktivnost bio kasnije navečer ili u vrijeme kad je uobičajeno da terapijski pas ima drugačiji raspored (ide u šetnju ili ima obrok...) U dogovoru s roditeljima trebalo je ciljano odabrati razvojna područja na kojima će se odvijati planirane aktivnosti, a kasnije i osmišljavanje aktivnosti za razvoj pojedinih vještina i sposobnosti u kojima sudjeluje terapijski pas, što nije baš bilo jednostavno. Osim što se moralo voditi računa o mogućnostima dječaka da izvrše zadatak, bilo je potrebno osmisliti aktivnost koja će zainteresirati i terapijskog psa te ga potaknuti na aktivno sudjelovanje. Kako su oba dječaka korisnici jednog terapijskog psa, a svaki od njih dvojice (premda su blizanci), nemaju jednako razvijene mogućnosti kretanja i mobilnosti tako da se za svakog pojedinačno moralo osmišljavati cijeli niz aktivnosti prema njihovom individualiziranom planu i programu (IOOP). To je također bilo otežavajuće jer je i terapijski pas morao naučiti veći niz naredbi, aktivnosti i raznih položaja u vježbama s dječacima. Zato je bilo jako važno odrediti vrijeme provođenja aktivnosti, te u kojim prostorima obiteljskog okruženja će se održati naše pokazne aktivnosti koje će roditelji prema potrebi ponavljati samostalno uz terapijskog psa.

Dječaci su u periodu provođenja programa uz terapijskog psa, iz vrtićke dobi saznali u školsku dob, te bili upisani u prvi razred redovne osnovne škole. Važno je naglasiti da su oni i dalje polaznici redovnog razreda osnovne škole, te unatoč svim svojim teškoćama još uvijek nisu korisnici dodatne podrške u obliku, npr. asistenta u nastavi, za što pretpostavljamo da i terapijski pas sa svojim provedenim aktivnostima ima pozitivan utjecaja na njihov razvoj. Mišljenje roditelja o važnosti provođenja aktivnosti s dječacima u obiteljskom okruženju uz terapijskog psa tokom provođenja našeg programa mijenjalo se i to u pozitivnom smjeru.

Vrlo često se događa da smo svi usmjereni samo u jednom pravcu kad su u pitanju četvero-
nožni pomagači, a to se uglavnom odnosi na odnos
“čovjek-kućni ljubimac”. Ovaj prikaz slučaja tre-
bao bi nas potaknuti da razmišljamo i na drugačiji
način.

Što sve mogu pridonijeti terapijski psi i na koji
sve način utjecati na razvoj djetetovih vještina,
spoznaja, komunikacije najčešće se može spoznati
kroz provođenje samih aktivnosti. Time postajemo
svjesni i utjecaja koju terapijski pas ima na pobolj-
šanje kvalitete života kako samih korisnika tako i
svih ostalih članova obitelji.

ZAKLJUČAK

Svi postavljeni ciljevi istraživanja, a to su pra-
ćenje napredovanja kroz tri razvojna područja:
socio-emocionalni, motorički razvoj i komunikaci-

LITERATURA

- Andrešić, D., Crevar N.G., Ivanković, I., Mance, V., Tambić, M. (2009): Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi - Priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece. Zagreb: HLD sekcija predškolskih logopeda grada Zagreba i GU za obrazovanje, kulturu i šport sektor za predškolski odgoj
- Daniels E., R., Stafford K.. (2003): Kurikulum za inkluziju. Zagreb: Matica
- Društvo invalida cerebralne i dječje paralize Zagreb (2007): Medicinski pristup tretmanu cerebralne paralize, Zagreb
- Greenspan S.I., Wieder S. (2004): Dijete s posebnim potrebama. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
- Greenspan S. I., Lewis, D. (2004): Program emocionalnog poticanja govorno-jezičnog razvoja - Intenzivni program za obitelj, terapeute i edukatore. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
- Hannaford, C. (2007): Pametni pokreti. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
- Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize (2006): Prijedlog definicije i klasifikacije cerebralne paralize, funkcionalne posljedice, pridruženi problemi i intervencije u djece s cerebralnom paralizom (str.48-52), Zagreb
- Novosel M. (1983): Dijagnosticiranje u defektologiji. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber
- Starč, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004): Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb, Golden Marketing

FOSTERING CHILD DEVELOPMENT WITH THERAPEUTIC DOG: CASE STUDY

***Abstract:** During the last 20 years research and implementation of programs with service dogs in education, therapies and other process experienced intensive development. Croatian Guide Dog and Mobility Association is implementing a program of including therapy dogs in families of children with disability. In children with cerebral palsy additional difficulties are often present, such as problems with sense, perception, cognition, communication and behaviour, epilepsy, and secondary muscular skeletal problems. In this work we describe the impact of the inclusion of therapy dog on the development of various aspects of the development of the boys - twins with cerebral palsy, through longitudinal tracking of development since 2008 – 2011, ie. from the period of pre-school to primary school.*

***Keywords:** service dogs, therapy dogs, cerebral palsy, motor development, quality of life*